

ПАТЕРНИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ХЕРСОНЦІВ ЯК ВПО ПІСЛЯ ВИЇЗДУ З ОКУПАЦІЇ У 2022 р.

Тема дослідження є надзвичайно актуальною в умовах сучасних соціальних трансформацій України, що пов'язані з масштабними переміщеннями населення. Після окупації Херсона у 2022 р. значна частина мешканців міста та сільських територій була вимушена покинути свої домівки, часто майже без засобів до існування.

Це спричинило глибокі зміни у соціальному, економічному та психологічному житті людей, а процес їхньої адаптації у нових громадах виявився складним і багатовимірним. Соціальна адаптація ВПО включає відновлення базових потреб, формування нових соціальних мереж, пошук роботи, інтеграцію у нові освітні та медичні системи, а також відновлення психологічного благополуччя [1, 136].

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному вивченні специфічних патернів поведінки херсонців у контексті постокупаційної мобільності та внутрішньої міграції [2, 83]. Для цього було застосовано змішану методологію: поєднано кількісні та якісні методи соціологічного аналізу, що дозволило отримати цілісну картину адаптаційних процесів. Зокрема, проаналізовано дані напівструктурованих інтерв'ю з 60 ВПО, які виїхали з Херсонської області у 2022 р., а також анкетування понад 200 осіб у різних регіонах України включно з Дніпропетровською, Запорізькою, Одеською областями. Методологічно дослідження зосереджувалось на трьох головних аспектах адаптації: економічному (працевлаштування, доступ до соціальних виплат, житлові умови), соціально-культурному (інтеграція у громади, участь у волонтерських та громадських ініціативах, збереження культурної спадщини та ідентичності) та психологічному (сприйняття травматичного досвіду, рівень тривожності, застосування стратегій копінгу).

Результати дослідження вказують, що адаптаційні практики херсонців після виїзду з окупації комбінують індивідуальні і колективні стратегії. У перші місяці після переміщення ключовими були «термінові практики виживання»: тимчасове поселення у родичів або знайомих, оперативний пошук роботи у приватному секторі, звернення до гуманітарних організацій за продуктовими наборами та медикаментами. Наприклад, багато родин з Херсона оселились у Дніпрі та Миколаєві, де гуманітарні штаби місцевих волонтерів організовували продуктові набори та забезпечували доступ до медичних консультацій [3, 4].

На середньостроковому етапі домінували «інтеграційні практики», спрямовані на формування локальних соціальних мереж та участь у навчальних і громадських програмах. Батьки залучали дітей до місцевих освітніх центрів, гуртків та літніх шкіл, щоб підтримати їхню соціалізацію. Дорослі відвідували професійні курси, які організовували обласні центри зайнятості та громадські організації. Особливу роль відігравали цифрові платформи та соціальні мережі – вони дозволяли координувати гуманітарну допомогу, підтримувати контакти з рідними на Херсонщині та оперативно знаходити роботу чи житло. Наприклад, у facebook-групах та телеграм-каналах херсонці обмінювалися інформацією про вакантні посади, оренду квартир та благодійні ініціативи.

Соціально-психологічний аспект адаптації виявився критично важливим для довгострокового відновлення життєдіяльності. Аналіз інтерв'ю показав, що частина ВПО застосовує когнітивно-поведінкові стратегії: самоорганізацію дня, планування бюджету, активну участь у волонтерських програмах. Водночас частина респондентів відчувала соціальну ізоляцію та втрату «домівок», що створювало потребу в психологічній підтримці.

Для її забезпечення використовувались групові терапії, індивідуальні консультації психологів та медійні практики, які проводились у херсонських центрах підтримки та благодійних організаціях. Також ефективним інструментом виявилася взаємопідтримка серед самих ВПО: регулярні зустрічі у гуртках, кулінарних майстернях та культурних клубах допомагали зменшити психологічний стрес і відчуття ізоляції [4, 12].

Важливим результатом дослідження стало виявлення значущості впливу локальних соціальних ініціатив на успішність адаптації. У Херсонській області після деокупації правобережжя функціонують центри допомоги ВПО, які координують соціальні, освітні та культурні програми. Це включає мовні та професійні курси для дорослих, майстер-класи для дітей, коворкінг-простори для тих, хто працює дистанційно, а також платформи для обміну житлом та речами. Такі ініціативи сприяють швидшій інтеграції ВПО у нові соціальні середовища та відновлення соціальної довіри.

Отже, патерни соціальної адаптації херсонців після виїзду з окупації 2022 р. формуються на трьох рівнях: негайні тактики виживання, середньострокові інтеграційні практики та довгострокові стратегії психологічної стабілізації. Успішна адаптація вимагає комплексного підходу, який включає економічну, соціально-культурну та психологічну підтримку, активне залучення місцевих громадських структур і цифрових платформ. Отримані результати підкреслюють необхідність формування системних політик підтримки ВПО, які враховують локальні практики та соціокультурні особливості постраждалого населення та можуть стати основою для розробки прикладних програм інтеграції та соціальної підтримки ВПО в Україні.

Література:

1. Кінаш О.М. Соціальна адаптація внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в умовах воєнного стану: теоретико-методологічний аналіз. *Social work and education*, 24(1), 2025, С. 135-148.
2. Могильова Н.М. Особливості психологічного здоров'я та психологічної адаптації внутрішньо-переміщених осіб в умовах війни: досвід України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. №2. 2023. С. 81-85.
3. Русаль Л.М. Особливості забезпечення права на працю внутрішньо переміщених осіб (ВПО) під час війни в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1.
4. Ковтун В. Механізми публічного управління інтеграцією внутрішньо-переміщених осіб в Україні. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2024. № 1. С. 11-19.